

UOT 371.315

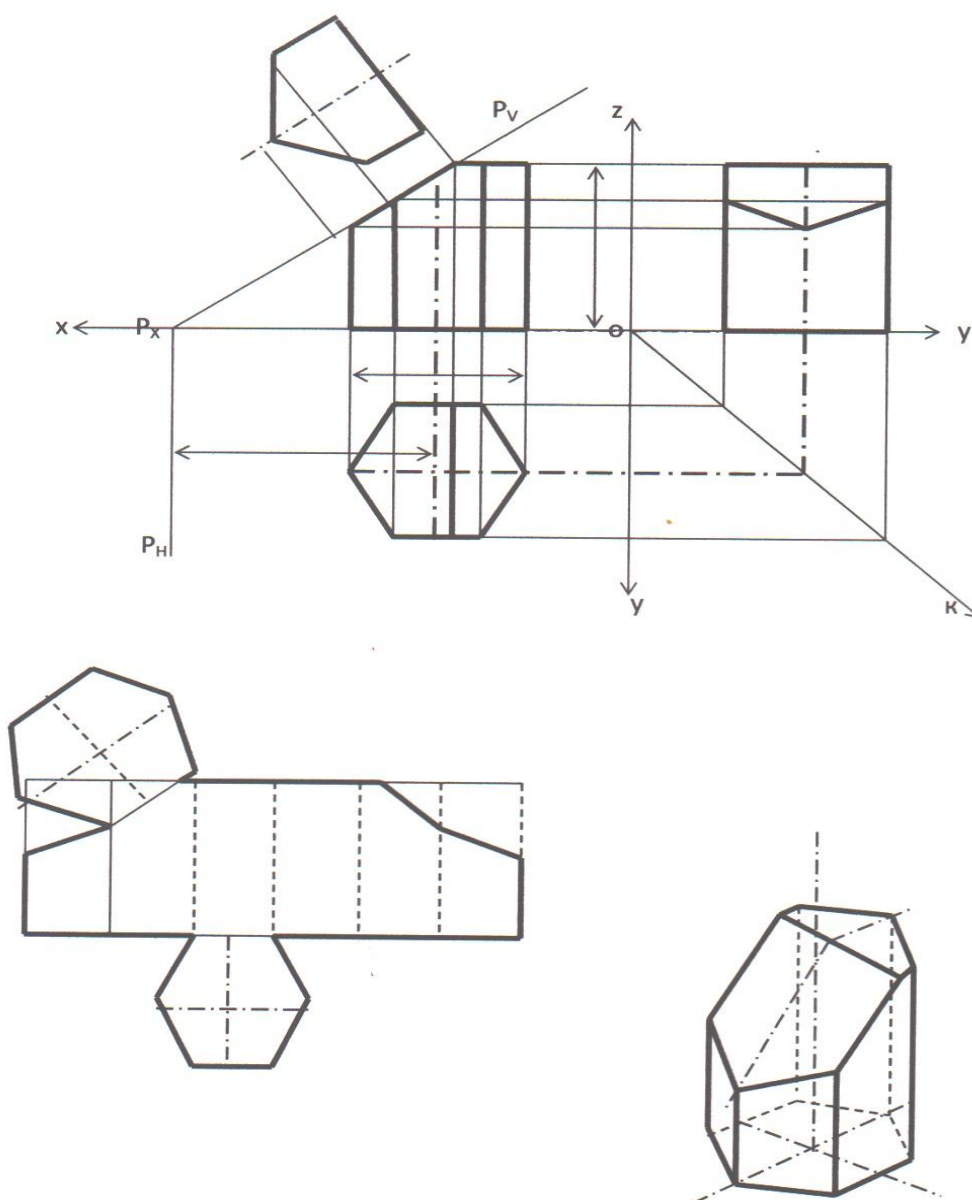
MÜASİR TƏLİM PROSESİNDƏ NƏZƏRİ MATERİALLARIN MƏNİMSƏNİLMƏSİNİN OPTİMAL YOLLARI

BABAYEV ELDAR ALI oğlu*Sumqayıt Dövlət Texniki Kolleci, müəllim**e-mail: sdu.elmixeberler@mail.ru**Açar sözlər: rəsmxət, proyeksiya, qrafik dil, təlim sahəsi*

Tədrisin keyfiyyətinin artırılması və onun səmərəliliyinin yüksəldilməsi pedaqoji ictimaiyyətin daim diqqət mərkəzində olmuş, pedaqoji sahədə aparılan araşdırma və tədqiqatların əsasını təşkil etmişdir. Bu sahə ilə bağlı nəzəriyyələr söylənilmiş və metodlar irəli sürülmüşdür. Bu metodların hamısının bir məqsədə qulluq etməsinə baxmayaraq, bu məqsədə çatmaq üçün müxtəlif yollar və fikirlər söylənilmişdir. Yəni burada məqsəd dedikdə idrak maraqlarının artırılması, müstəqil işləyə bilmənin təmin edilməsi, tələbə fəallığının artırılması nəzərdə tutulur.

Təlim prosesindən məlumdur ki, iki tərəf iştirak edir: müəllim və tələbə. Yəni öyrədən və öyrənən tərəflər. Tələbənin müstəqil və təcrübi saatlarına geniş yer ayırmaq, dərsin nəzəri hissəsi ilə yanaşı, təcrübi metodlarla öyrədilməsinə daha çox diqqət yetirmək lazımdır. Təbii ki, fənnin spesifik xüsusiyyətləri və didaktik prinsipləri nəzərə alınmalıdır. Texniki mədəniyyət insanın elmdə qrafiki metodla verə biləcəyi qrafiki dildir. Qrafiki dilin köməyi ilə xəyal olaraq obyektlərin forma və konstruksiyasını, dizayner ideyalarını yaratmaq və formalaşdırmaq olar. Qrafik dil özündə təsviri və xətti yazı sistemini cəmləyib. Ona görə də onun köməkliyi ilə çertyojun bütün informasiyasını oxumaq olar. Çertyoj bizi əhatə edən real aləmin cisimlərini öyrənmək vasitələrindən biridir. O, uzun inkişaf yolu keçərək qrafik təsvirlərin müasir görünüş alması üçün yüzilliklər keçmişdir. Hələ qədimlərdən insanlar ovladıqları heyvanların rəsmlərini, gördükləri göy cisimlərini və həyatı təsvirləri, daş, qaya, qumun və dəri üzərinə həkk edirdilər. Çertyojların ortaya çıxması, insanların praktiki fəaliyyəti istehkamların tikilməsi, şəhərlərin salınması ilə əlaqədardır. Çertyoj qədim rus sözü olub, hər hansı cismi kağız üzərində təsvir etmək mənasını daşıyaraq 16-cı əsrdə meydana gəlmişdir. Bizə gəlib çatmış ən qədim çertyojların tarixi 17-ci əsrə aiddir. Bizim dövrümüzdə çertyoj özünəməxsus bir sənəddir. Çertyojun istifadə olunma məqsədindən asılı olaraq, onun adı olur. Məsələn: maşınqayırma çertyoju, inşaat çertyoju, topoqrafik çertyoj. Çertyojlar tərtib olunarkən Dövlət Standartlarına ciddi əməl olunmalıdır. Çertyojları oxumaq və çəkmək insanın praktiki fəaliyyətində böyük əhəmiyyəti olan bədii təfəkkür və fəza təsəvvürlərinin inkişafına kömək edir. Çertyoj məmulatın tərkibini və quruluşunu müəyyən edir, onun işlənməsi, hazırlanması, ona nəzarət etmək, istismar və təmiri üçün zəruri məlumatları verir. Cismi hazır detallardan yığmaq üçün yığma çertyojlarından istifadə olunur. Yığma çertyojlarda detalları birləşmiş şəkildə təsvir edirlər. Belə çertyojda cismə daxil olan hər bir detal nömrələnir. Bütün detalların adlarını ayrıca cədvəldə yazırlar. Praktikada çertyojları, nisbəti gözləməklə əl ilə gözəyari çəkirlər və bunlar eskiz adlandırılır. Tədris və praktiki işdə cisimlərin yerləşməsini ancaq sadə və şərti verən təsvirlərdən də istifadə olunur ki, bunlara **is sxemi** deyilir. Rəsmxətdə və digər məktəb fənlərində cisimlərin əyani təsvirindən istifadə olunur. Cismin ölçülərinin dəqiqliyini gözləmədən, onun əl ilə və gözəyari çəkilmiş əyani təsvirinə **texniki rəsm** deyilir. Çertyojları zavoddan zavoda, ölkədən ölkəyə göndərilir. Çertyojlardan təkcə texnikada istifadə olunmur, o, bir çox peşə sahibləri ilə yol yoldaşdır. Çertyojlar vasitəsi ilə yaşayış binaları ucaldılır, bəndlər, şaxtalar, elektrik stansiyalar tikilir, dəmiryolları və şossələr çəkirlər. Çertyojlarla əsasən geyim hazırlayır, mebel

düzəldilir, şəhər və qəsəbələr yaşıllaşdırılır. Texnikaya yiyələnmək, ixtisaslı fəhlə, mexanizator, dizayner, yaxşı mühəndis olmaq üçün çertyoju oxumağı bacarmaq lazımdır. Çertyoju oxumaq bacarığını mənimsəmək, onu çəkmək qaydalarını öyrənməyin təməli isə orta məktəbdəki tədrisdən başlayır. Tədris olunan rəsmxət fənninin şagirdlərə düzgün aşılması, təcrübi və nəzəri olaraq öyrədilməsi bilavasitə həmin fənni tədris edən müəllimin üzərinə düşür. Rəsmxət fənni təkcə orta məktəbdə deyil, həmçinin texniki peşə məktəblərində, ali texniki tədris müəssisələrində də öyrədilir. Orta və orta ixtisastəhsilli məktəblərdə rəsmxət fənni, çertyojları çəkmək texnikası və onları tərtib etmə qaydaları, proyeksiyalama sistemində çertyojlar, texniki rəsmlər və hündəsi cisimlər, çertyojların çəkilmə və oxunma qaydaları, eskizlər, kəsim və kəsiklər, yığma çertyojları və inşaat çertyojlarının oxunması bölmələri ardıcılıqla tədris olunur [2, 5-12].

İndi isə rəsmxət fənninin hündəsi cisimlə, onların proyeksiyalayıcı müstəvilərlə kəsilməsi və səthlərinin açılışının qurulması mövzularına nəzər salaq. Hündəsi cisimlərə silindr, piramida, prizma, konus, kürə, düzbucaqlı və s.misal göstərmək olar. Hündəsi fiqurların hər hansı birinin (məsələn, altıüzlü prizmanın), hər hansı proyeksiyalayıcı (frontal proyeksiyalayıcı) müstəvi ilə

kəsilməsindən alınan kəsiyin həqiqi boyunun təyini (proyeksiya müstəvilərinin yerdəyişmə üsulu) kəsik altüzlü prizmanın açılışının və izometriyasının qurulması mövzusunə nəzər salsaq, görürük ki, tələbə bu mövzunu nəzəri cəhətdən mənimsəmək üçün çox vaxt sərf etməli və bir neçə tamamlama işi görməlidir. Yuxarıda qeyd olunanları tələbəyə və yaxud öyrənən tərəfə nəzəri formada çatdırmaqla yanaşı, yəni praktiki yolla onun həllinə daha çox diqqət yetirilərsə (məsələn, hər bir tələbə fərdi şəkildə həmin prizmanı ağacdan, kartondan və ya kağızdan istifadə edərək laboratoriya şəraitində onun maketini sərbəst şəkildə özü düzəldərsə), öyrənən tərəf həmin mövzunu daha ətraflı və daha dərinləndirən mənimsəməklə yanaşı, aşağıdakı meyarları özündə cəmləşdirmiş, məsuliyyət, iradi keyfiyyətlər və sərbəst düşüncə tərzini formalaşdırmış olur. Tələbə biliyini sərbəst etməyə çalışır. Verilmiş tapşırığı başqa tapşırıqlarla müqayisə edərək, öz bilik dairəsindən kənara çıxmağa cəhd edir və daim axtarışda olur. Məsələnin həllində konkret və ardıcıl olmağa çalışır, məsələnin suallarını ayırd etmək vərdişləri qazanır. Yuxarıda göstərilən şəkildə altüzlü prizma frontal proyeksiyalayıcı müstəvi ilə kəsilmiş, kəsiyin həqiqi boyu proyeksiya müstəvilərinin yerdəyişmə üsulu ilə təyin edilmiş, kəsik prizmanın səthinin açılışı və izometriyası verilmişdir [1, 98-100].

ƏDƏBİYYAT

1. Боголюбов С.К. Черчение. М.: Машиностроение, 1989, 98-100.
2. Orta məktəb üçün rəsmxət dərsliyi. Bakı: Maarif, 2009, 5-12.

РЕЗЮМЕ

ОПТИМАЛЬНЫЕ ПУТИ УСВОЕНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В СОВРЕМЕННОМ ОБУЧАЮЩЕМ ПРОЦЕССЕ

Бабаев Э.А.

Ключевые слова: черчение, проекция, графический язык, область обучения

В процессе преподавания помимо теоретической формы изложения материала необходимо особое внимание уделить его практическому решению. Такой подход будет способствовать:

- a) формированию свободной формы мышления;
- б) мобилизации знаний;
- в) выходу за рамки готовых знаний и поиску новых возможностей;
- г) конкретному и последовательному решению проблемы.

SUMMARY

APPROPRIATE WAYS OF ADOPTING THEORETICAL MATERIALS IN THE MODERN EDUCATION PROCESS.

Babanev E.A.

Keywords: drawing, projection, graphical language, field of study.

In addition to delivering lesson to a student or a learner in the theoretical form, it is necessary to pay special attention on practical solution. This approach will help to:

- a) formation of a free form of thinking;
- b) mobilization of knowledge;
- c) go beyond the ready knowledge and find new opportunities;
- d) specific and consistent solution of the problem.

Daxilolma tarixi: İlkin variant 22.12.2016
Son variant